

Psikoloji ve Nobel Bilim Ödülleri

1901 tarihinden beri her yıl düzenli olarak fizik, kimya, fizyoloji – tıp, edebiyat ve barışa hizmet alanlarında büyük başarılar elde etmiş kişilere verilen Nobel ödüllerinin bu yıl gündemimize Orhan Pamuk ile taşınması kuşkusuz hepimiz için büyük bir gurur ve mutluluk kaynağı oldu. Nobel tarihinde ilk kez bir Türk'ün bu ödülü kucaklamış olması günlerce gündemimizin ilk sıralarında yer buldu. Medya haftalar boyu, uluslar arası bilim ve edebiyat arenasının en saygıdeğer ödülü olan Nobel hakkında çeşitli programlara ve yazı dizilerine yer vererek önemi hakkında kitlesel bir bilinç oluşturdu. Bu yoğun "Nobel" tartışmalarının ortasında bizler de olayın bir başka yüzüne bakmak istedik. Acaba 100 yılı aşkın süredir bir gelenek halini alan Nobel ödüllerinde psikoloji bir bilim olarak yer bulabilirdi mi?

Nobel bilim ödüllerinin fizik, kimya, fizyoloji – tıp ve 1969 yılından itibaren Sveriges Riksbank Ödülü adı altında ekonomi alanlarında veriliyor olu-

şunun, içinde psikolojinin de yer aldığı farklı bilim dallarını bir şekilde odak dışında tuttuğunu söyleyebiliriz çok da yanlış olmaz. 20. yüzyılın başlarındaki bilimsel ve sosyoekonomik ortamı göz önünde bulundurduğumuzda, o yıllarda psikolojinin daha kendisini kanıtlayamamış ve yeni oluşmakta olan bir bilim alanı olduğunu görüyoruz. Bu çerçevede, böylesi bir ödül organizasyonunda daha "köklü" bilimlere geçit verilmiş olması çok da şaşırtıcı değil. Öyle ki, 100 yılı aşkın Nobel tarihinde adı geçen tek psikolog 2002 yılında ekonomi alanında "Beklenti Kuramı" adı altında insanların karar verme mekanizmalarını inceleyen Daniel Kahneman oldu. Kahneman, geleneksel ekonomi kuramlarında kişilerin mantıksal çıkarımlar sonucu karar verdikleri varsayımına karşı çıkarak insanların karmaşık durumları genelde analiz etmediklerini, genel geçer kural ve fikirler üzerinden karar verdiklerini açığa çıkardı. Bu başarıyı bir yana koyacak olursak, gerek psikolojide gerekse diğer bilim-

lerde geniş etkiler yaratmış, insan davranışlarını ve zihinsel süreçleri anlamada ışık yakmış geniş bir deneysel psikoloji literatüründen hiçbir örneği bu ödüllerde görememiş olmak üzücü ve bir o kadar da düşündürücü. Olayın düşündürücü boyutu kaynağını bilimde ekonominin gücünden alıyor. Ödülün ilk dağıtıldığı yıllarda bir başlık olarak yer almayan ekonomi bilimi, daha sonra İsveç Merkez Bankası'nın finansal desteğiyle 61 yıl sonra Nobel ödüllerine ekleniyor. Ancak uluslar arası psikoloji alanında böyle bir finansmanın sağlanarak ödüllere bu alanın da katılması ne yazık ki pek de

olanaklı görülüyor. Bir anlamda bir bilim dalının saygınlığını ve gücünü belirleyen etmenlerin başında, uygulamaya ne denli yakın olduğu ve bulguların paraya ne denli dönüştürülebildiği geliyor. "Gücünü salt meraktan alan bilim..." diye başlayan tanımlarsa gitgide zihnimizde yalnızca bilim tarihine ait güzel anıları canlandırıyor.

Bir Asır Öncesinden Nobelli Bir Çalışma (1904):

Rus fizyolog Ivan Pavlov, köpeklerin mide enzimleri ve sindirimiyle ilgili yaptığı bir çalışmada farklı durumlarda tükürük salgılarındaki miktar değişimlerini incelerken, hayvanların bir süre sonra yiyeceği ağızlarına almadan da tükürük salgıladıklarını keşfetti. Klasik koşullanma adı altında öğrenme literatürüne darbe vuran bu çalışma, sonrasında psikolojide davranış ekolünün doğuşuna da zemin hazırladı.

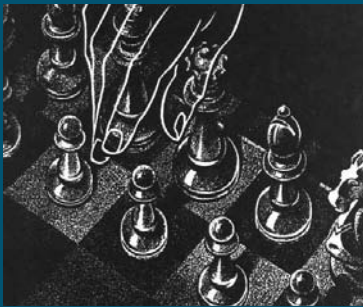

Pavlov'un köpeklerinden biri, Pavlov Müzesi, 2005

Kaynaklar:
<http://www.psychologytoday.com/articles/pto-20040109-000008.html>
http://ist-socrates.berkeley.edu/~maccoun/MacCoun_APS_Observer_essay.html

Satranç ve Zeka

Küçüklüğümüzden beri satranç oynamanın zihni geliştirdiği bilgisiyse büyüdü. Satranç zekâyla ilişkisi yıllarca bilim adamlarının çalışmalarına da konu oldu, tartışıldı. Pekli, satranç ustalarını diğer oyunlardan özel kılan etmenlerin ne olduğunu hiç düşünmüş müydünüz? Bu soruya yanıt niteliğinde, bugüne kadar satranç zihin üzerine etkilerine

ve satranç ustalarının sahip oldukları yetiye yönelik yapılan pek çok araştırma ve kuramı sentezleyecek olursak iki temel noktaya ulaşıyoruz. İlki, satranç ustalarının sürekli olarak satranç oynamaları sonucu kazandıkları rutin, uygulamaya yönelik yetenek. Sürekli uygulama yapıyor olmak, ustalara hızlı ve etkili bir biçimde pozisyonları değerlendirebilmeye ayrıcalığı veriyor. İkinci özellikse, ustaların bilişsel süreçleri ve uzun süreli bellek örüntüleriyle daha sıkı ilişki içerisinde. Ustalar, zihinlerinde bir takım pozisyon şablonları oluşturuyor. Bu şablonlar, tek tek her bir olası taş dizilimi ve

hamleyi barındırmasa da, genel hatlarıyla pozisyon şemalarını kapsıyor. Etkili öğrenmede de sözü geçen bu durum, kişinin uzun süreli belleğindeki düzen ve bilgileri nasıl sınıflandırıp aralarındaki bağlantıları kodladığıyla ilişkili. Eğer ki, her bir oyun sırasında kişi pozisyonları değerlendirip genel ipuçları elde edebiliyor ve bu kararılara bir bilgi paketi şeklinde (örneğin, bir kaptan) değil de, kendi deneyimlerinden ulaşıyor ya yeteneği de o ölçüde gelişiyor. Ancak bu noktada satranca dair okuma yapmanın değerini de küçümsememek gerekiyor. Yalnızca, okunanların özümsemiş uygulamaya geçirilebilmesi adına üzerinde zaman harcanması ve kişisel çaba gerekiyor. Böylece, kodlanan bilginin geri çağırımı da daha hızlı ve etkili gerçekleşiyor.

Kaynak: Eysenck, M. W. Psychology. Psychology Press. 2004. sf. 283 - 284.

Uyurgezerlik

Uyku birbirini takip eden bir takım evrelerden meydana geliyor Söz konusu evrelerin en kritiklerinden birisi de, genellikle rüya gördüğümüz sürece kapsayan REM (Hızlı Göz Hareketleri) evresi. REM döneminin en ilginç özelliği bu sırada yaydığımız beyin dalgalarının uyanıkken yaydığımız dalgalarla benzerlik gösteriyor oluşu. Ancak bedenimiz REM sırasında bir nevi felç durumunda. Bu da, rüyalarımız sırasında hareket edip kendimize zarar vermemizi engelliyor. Rüyalari felç durumunun gözlemlenmediği REM dışı evrelerde gördüğümüzdeyse bir takım sorunlar yaşanabiliyor. Uyurgezerlik de, işte bu evrelerde görülen rüyaların etkisiyle kişinin hareketlenmesi sonucunda gerçekleşiyor. Uyurgezer, her ne kadar fiziksel uyarınları, duyumsasa da, o sırada mantığıyla hareket etmiyor. Bunu bakmakla görmek arasındaki fark örneğiyle açıklayabiliriz. Kişi, önündeki kapıya bakıp, onu açsa da bu sırada o kapının dış kapı olduğunun ve kendisini ana caddeye attığının farkında olmuyor. Bu nedenle de uyurgezerlik çoğu zaman deneyimleneni tehlikeli durumlara itebiliyor.

Kaynak: Eysenck, M. W. Psychology. Psychology Press. 2004. sf. 126.